

УДК – 347

А. Довгань

(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя)

ЛЕЙБНІЦ ПРО СУБ'ЄКТИВНУ ЗДАТНІСТЬ ОСЯГНЕННЯ ІСТИНИ

Г. Лейбніц розглядає суб'єкта пізнання в його діяльнісному, а значить активному цілепокладаючому аспекті. Причому, активним суб'єктом є конкретний реально діючий індивід своєї історичної епохи. Суб'єктом, активною діючою сутністю та в його гармонійному прояві у нього є також Бог як Творець всього сущого. Згідно концепції Г. Лейбніца, ступінь, масштаби прояву та сила гносеологічної активності кожного суб'єкта-субстанції є різними.

Г. Лейбніц детально розкриває процес пізнання істини аналізом способів засвідчення насамперед об'єктивного існування речі. Спочатку суб'єкт пізнання визнає наявність буття речі на основі звичайного сприйняття або досвіду як внутрішніх станів душі (розуму). Людина дуже мало адекватно пізнає сутності існуючих речей, дещо – апіорі, а більшу частину сутностей пізнає за допомогою досвіду. Тому й перші результати пізнання залежать не від розуму, а від спостереження чи досвіду, тому й перші істини для нас є те, що ми сприймаємо безпосередньо в нас самих про наявній сутності речей і які не можна доказати через інші способи. Саме на авторитеті відчуття з приєднанням до них і абстрактних міркувань формуються змішані знання. Необхідно навчитися правильно користуватись спостереженнями, а також аналізом існуючих даних з наступним їх синтезом.

Він окреслює три способи осягнення істини, що дають позитивний результат: інтуїція, індукція (енумерація) і дедукція. Проте, Г. Лейбніц лише констатує присутність інтуїції в пізнавальному процесі як специфічного наукового способу пізнання світу. Вживання терміну «інтелігібельний» Г. Лейбніцем, як синоніму поняття «той, що осягається розумом» свідчить про визнання ним ірраціональної, містичної реальності предметом чистого, раціонального мислення. Однак, для нього проблема співвідношення ірраціонального і раціонального не була легітимізована в тій мірі, як це було зроблено пізніше в діалектико-матеріалістичній теорії пізнання чи інтуїтивізмі А. Бергсона. Також Г. Лейбніц знову акцентує увагу на дії закону безперервності в пізнанні, допускаючи можливість випадкового відкриття в науці. Випадок може зіграти свою позитивну роль в здійсненні конкретного наукового відкриття, проте зусиллями навіть однієї людини не можна замінити колективності пізнавальних дій, і не під силу одній людині виконати всі технологічні процедури пізнавальної дії.

Для Г. Лейбніца філософствування, базується на раціональному прийнятті пізнавального рішення, основними методами якого він називав акроаматичний метод, що вимагає доказування усіх положень, і екзотеричний метод, в якому щось приводиться без доказування, але підтверджується деякими відповідностями чи доказами топічного характеру, або пояснюється на прикладах і аналогіях.

Крім того, на противагу Дж. Локку, Г. Лейбніц обґрунтовує положення про вроджені ідеї і стверджує, що розум новонародженого не є «чиста дошка». З позицій апіоризму він корегує сенсуалістичний принцип Дж. Локка «нема нічого у сприйнятті (розумінні), чого не було б у відчутті» доповненням думкою «Хіба що саме пізнання».

Закономірність природних явищ утворює такий ланцюг, в якому різні роди явищ настільки тісно пов'язані між собою, що ні чуттєвим сприйняттям, ні уявою неможливо встановити якісну відмінність одного роду від іншого. На підставі таких міркувань Г. Лейбніц констатує факт недосконалості методів пізнання природничих наук.